

Vývoj velkorážových kulometů představoval asi nejkomplikovanější projekt, na němž se v meziválečném období v Československé zbrojovce v Brně pracovalo. Velkou zásluhu na tom měly nejasné a protichůdné požadavky československé vojenské správy. Poměrně dlouhou dobu totiž převládá názor, že tzv. „hrubý“ či „velký“ kulomet by měl být nasazován jako doprovodná zbraň pěchoty v prvé řadě proti obrněným vozidlům, případně pak také proti lehkým krytům a letadlům. Tento žebříček priorit se začal převracet teprve v průběhu 30. let, kdy postupně vykrystalizovala pozice velkých kulometů jako primárně protiletceckých zbraní použitelných případně i proti tankům.

kulomet ZB-60 označen zástupci čs. armády za „v podstatě“ dořešený a svými parametry překonávající mezitím zavedený kanon Oerlikon (kulomet vz. 36), bylo však požadováno jeho další zdokonalení. K novému zkoušení kulometu ZB-60 došlo až po roce, což způsobilo, že jeho sériová výroba v novém zbrojovackém závodě III ve Vsetíně

la výroba kulometů ZB-60 na základě objednávek z Velké Británie (50 kusů, v prosinci 1938 zvýšeno na 100 kusů) a Jugoslávie (620 kusů). MNO ještě nějaký čas o tento výrobní program nejevilo zájem a zdůrazňovalo pouze, že jím nesmějí být ohroženy dodací lhůty ostatních zbraní ujednané se zástupci Zbrojovky naposledy na poradě dne 20. pro-

seada jednání, brig. gen. Mrázek z II. odboru MNO], že 15mm kulometry se prozatím neobjednají, poněvadž není úhrady.“ Dále bylo konstatováno, že pro rok 1939 zatím zůstává 60 kulometů nevázaných zahraničními objednávkami. „tedy volných pro čs. vojenskou správu“.

Na základě těchto poznatků je možné konstatovat, že oproti dřívějším názorům našich historiků zbrojní výroby čs. vojenská správa nakonec nejspíše přece jen uznala brněnský velkorážový kulomet za kvalitní a i přes aktuální nevýhodnou vojenskopolitickou situaci ho hodlala v průběhu roku 1939 zavést do výzbroje, přičemž tomuto záměru zřejmě zabránil pouze nedostatek finančních prostředků.

Československá objednávka velkorážových kulometů ZB-60

Konstrukce kulometů v rážích 13,4 mm, 14,5 mm a 20 mm byla v Brně zahájena již v letech 1927-1928 pod vedením Václava Holka, který při ní sáhl po některých osvědčených prvcích lehkého kulometu ZB vz. 26 a jeho přechodové varianty ZB vz. 27 s tím základním rozdílem, že automatika prvních brněnských velkorážových zbraní využívala krátkého zákluzu hlavně. V roce 1931 došlo k dočasnému útlumu prací na kulometech v ráži 13-15 mm a pozornost se soustředila na 20mm zbraň; v roce 1933 však čs. vojenská správa ztratila o domácí výrobek v této ráži zájem a v souladu s výše zmíněnou proměnou názorů na úlohu velkorážových kulometů opět požadovala ráž 14,5 mm.

V průběhu roku 1933 došlo v konstrukci 14,5mm kulometu k zásadnímu přelomu v podobě opuštění krátkého zákluzu hlavně ve prospěch osvědčeného odběru plynů z vývrtu hlavně. Patrně již v roce 1934 pak byl ze strany Vojenského technického a leteckého ústavu vznesen požadavek na zvýšení ráže kulometu na 15 mm. Přesnost nové zbraně nazývané ZB-60 se však v porovnání s konkurenčním 20mm kanonem Oerlikon ukázala jako „naprosto nevyhovující“.

Teprve v polovině roku 1937 byl

byla částečně zahájena teprve v září 1938 a první hotové zbraně byly dokončeny o měsíc později. Československá armáda tedy nestačila 15mm velkorážový kulomet zařadit do výzbroje před kritickým zářím 1938, přestože s ním ve svém výzbrojním plánu napevno počítala. Dosavadní literatura zde celou záležitost uzavírá s tím, že tento neúspěch byl způsoben neuspokojivými vlastnostmi zbraně (a také nábojů), která se ostatně dočkala jen omezených objednávek ze zahraničí. Kulometry ZB-60 byly ve Vsetíně vyráběny pro Írán, Velkou Británii (kde byla v roce 1939 zahájena jejich licenční výroba) a Jugoslávii; po okupaci Českých zemí pak většinu zbraní až do ukončení jejich produkce v červnu 1943 odebíralo německé námořnictvo. Dostupné údaje o počtech zhotovených kusů jsou bohužel neúplné a místy nejasné. Připomeňme, že kapacita vsetínského zbrojovky činila 420 velkorážových kulometů ročně. Pro zajímavost také uvedme, že německá propagační publikace „Waffenerzeugnisse der Waffenwerke Brünn, A.-G.“ pocházející asi z roku 1942 vyčíslila pouze export kulometů ZB-60 na poměrně úctyhodný počet 638 kusů.

Vraťme se však na přelom let 1938-39, kdy se ve Vsetíně rozbíhá-

since 1938. Pak však došlo k překvapivému obratu: Z korespondence hlavního štábu MNO vyplývá, že patrně někdy na konci prosince 1938 se začalo vážně uvažovat o tom, že v roce 1939 bude brněnský podnik vyzván „k podání nabídky na 200 kusů velkých kulometů pro československou vojenskou správu“. Dodávka měla být splněna ve dvou částech: v roce 1939 to mělo být 160 kusů, v roce 1940 zbylých 40 kusů. Nevylyčovaly se ani další objednávky

Bližší okolnosti změny náhledu čs. vojenské správy na brněnský velkorážový kulomet prozatím neznáme. Víme jen, že hlavní štáb o svém záměru informoval II. odbor MNO a ministerstvo zahraničních věcí a opis korespondence zasílal do Brna. V případě realizace objednávky bylo totiž nutné sladit harmonogram dodávek pro čs. armádu a Jugoslávii, neboť se nepředpokládalo zvyšování celkové výrobní kapacity.

Z těchto plánů však někdy na počátku roku 1939 sešlo. Podrobnosti zatím opět neznáme. K dispozici máme zápis z porady představitelů MNO se zástupci Československé zbrojovky, k níž došlo 2. února 1939, kde je řečeno: „Pokud jde o 15mm kulometry, sděluje předseda [tj. před-

Snad tímto způsobem přispějeme k napravení poněkud nespravedlivě pokažené pověsti této zajímavé zbraně.

David Pazdera

Prameny a literatura:

Vojenský historický archiv, fondy MNO - Hlavní štáb, Organizační oddělení a Etapní oddělení; V. Holec - M. Rolčík: *Historie jednotné kulometné zbraně ve Zbrojovce a. s. v Brně. Brno 1935. Archiv Zbrojovky Brno; Waffenerzeugnisse der Waffenwerke Brünn, A.-G.; O. Franěk: Dějiny koncernu brněnské Zbrojovky. 1918/1939. Brno 1969; týž: Zbraně pro celý svět. Brno 1970; týž: Koncern brněnské Zbrojovky v letech 1937-1945. Brno 1973; V. Karlický: Československé pěchotní zbraně 1938. SR 10/1988, s. 10-13; týž - V. Dolínek: České zbraně a střelivo. Praha 1995; P. Piskovský - M. Orság: Zbrojovka Vsetín. Padesát let závodu 1937-1987. Vsetín 1986; L. Popelínský: Československé automatické zbraně a jejich tvůrci. Praha 1999; W. H. B. Smith: *Small Arms of the World*. Harrisburg 1973; M. Šáda: Československé ruční palné zbraně a kulometry. Praha 1971.*